

Дубовський С. О.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ (Україна)

Чемпояш О. О.,

здобувач вищої освіти за освітньо-науковою
програмою «Спеціальна освіта»,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ (Україна)

РОЗВИТОК ДРІБНОЇ МОТОРИКИ РУК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗПР НА ЛОГОПЕДИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ

Анотація. У статті розглядаються теоретичні аспекти розвитку дрібної моторики у дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку (ЗПР) з використанням камінців «Марблс», спеціальної пальчикової гімнастики та ЛФК. Звертається увага на систему організації практичної діяльності дітей, яка передбачає не тільки корекційну, але й розвивальну роботу, котра сприятиме розвитку мовленнєвої та розумової діяльності, а й організацію розвиваючого середовища у дошкільному закладі із залученням у цю роботу батьків.

Ключові слова: затримка психічного розвитку (ЗПР), діти старшого дошкільного віку, камінці «Марблс», пальчикова гімнастика, методика розвитку дрібної моторики рук.

РАЗВИТИЕ МЕЛКОЙ МОТОРИКИ РУК У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С ЗПР НА ЛОГОПЕДИЧЕСКИХ ЗАНЯТИЯХ

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические аспекты развития мелкой моторики у детей дошкольного возраста с задержкой психического развития (ЗПР) с использованием камней «марблс», специальной пальчиковой гимнастики и ЛФК. Обращается внимание на систему организации практической деятельности детей, которая предусматривает не только коррекционную, но и развивающую работу, которая будет способствовать развитию речевой и умственной деятельности, но и организацию развивающей среды в дошкольном учреждении с привлечением в эту работу родителей.

Ключевые слова: задержка психического развития (ЗПР), дети старшего дошкольного возраста, камни «марблс», пальчиковая гимнастика, методика развития мелкой моторики рук.

DEVELOPMENT OF SMALL HAND MOTORICITY OF HANDS IN CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE WITH SPR IN SPEECH THERAPY CLASSES

Abstract. The article considers the theoretical aspects of the development of fine motor skills in preschool children with mental retardation (MRI) with the use of stones "Marbles", special finger exercises and exercise therapy. Attention is paid to the system of organization of children's practical activities, which provides not only corrective but also developmental work that will promote the development of speech and mental activity, but also the organization of the developmental environment in preschool with the involvement of parents.

Key words: mental retardation (SLD), children of senior preschool age, Marbles stones, finger gymnastics, methods of development of fine motor skills of hands.

Постановка проблеми. В умовах перебудови системи освіти в Україні, посилена увага приділяється проблемі виховання та розвитку дітей з освітніми особливими потребами. При цьому актуального значення набуває питання формування дрібної моторики у дітей з ЗПР. У дітей з затримкою психічного розвитку в соматичному стані спостерігаються ознаки затримки фізичного розвитку, а саме: недорозвинення мускулатура, недостатність м'язового та судинного тону, затримка росту, також запізнюється формування ходьби, мови, навичок охайності та етапів ігрової діяльності. У цих дітей відзначаються особливості емоційно-вольової сфери та стійкі порушення пізнавальної діяльності. У дошкільників із затримкою психічного розвитку не розвинена дрібна моторика. Такі діти мають досить погано розвинену ручну моторику, наприклад, у них може ніяково тремтіти олівець, діти не можуть застібати та шнурувати черевики.

Діти дошкільного віку із ЗПР мають недостатній рівень не лише загальної моторики, а й тонких рухів кистей пальців рук. Відставання в розвитку дрібної моторики рук у дітей перешкоджає оволодінню ними навичок самообслуговування. Це ускладнює маніпуляцію різними дрібними предметами та стримує їх участь у деяких видах ігрової діяльності. У дошкільників недосконалість дрібної моторики ускладнює оволодіння письмом та низкою навчальних, трудових навичок [1, с. 9-15].

Усе це обумовлює необхідність та цілеспрямованість на створення спеціальної роботи з корекції та розвитку тонких координованих рухів руки дитини. Такі автори, як Н.С. Жукова, Е.М. Мастюкова, В.В. Тарасун, Т.Б. Філічова, М.К. Шеремет, описують окремі прийоми з розвитку моторики

у дітей із ЗПР . Сутність компенсаторно-корекційного спрямування навчання та виховання дітей з ЗПР вивчали Є.П. Синьова, В.В. Тарасун, Л.І. Фомічова, Д.І. Шульженко, М.Д. Ярмаченко [4, с. 244-246].

У своїх роботах В.О. Сухомлинський писав: «Витоки здібностей і обдарувань дітей – на кінчиках їхніх пальців. Від пальців, образно кажучи, ідуть найтонші струмочки, які живлять джерело творчої думки. Що більше майстерності в дитячій руці, то дитина розумніша». Такі висновки, зроблені на основі багатьох досліджень, становлять для нас виключний інтерес.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей застосування спеціальних методик ЛФК, камінців «Марблс» та пальчикових ігор у розвитку дрібної моторики рук дітей із ЗПР.

Виклад основного матеріалу. Перший метод застосування лікувально-фізичної культури (ЛФК). ЛФК – це метод лікування, який полягає у застосуванні фізичних вправ та природних чинників природи до хворої людини з лікувально-профілактичними цілями. В основі даного методу лежить використання основної біологічної функції організму, а саме руху. На це у своїй праці звертають увагу В.А. Гладуш, А.М. Висоцька, С.О. Дубовський «... саме у дітей з особливими освітніми потребами треба розвивати тонкі рухи кисті та пальців, оскільки з ними пов'язані такі види діяльності, як письмо, малювання, ліплення тощо. Тренування функції кисті руки покращує не тільки рухові можливості дитини, а й впливає на розвиток мовленнєвих і психічних процесів. Формування рухів кисті тісно пов'язане з удосконаленням рухового аналізатора, розвитком зорового і слухового аналізаторів, а також координації рухів, просторового орієнтування та інших психічних функцій» [2, с. 48]. Існує досить багато методик ЛФК для розвитку дрібної моторики рук дитини.

Другий метод для розвитку дрібної моторики у дітей з ЗПР це застосування камінчиків «Марблс». Даний метод є одним з нетрадиційних прийомів навчання та досить цікавим для дітей заняттям. Він має такі завдання:

- формувати правильне захоплення кульки рукою;
- розвивати складно координовані рухи пальців та кисті рук;
- розвивати орієнтування на площині;
- працювати над диференціацією кольорів;
- тренуватись в рахунку;
- збагачувати словниковий запас;
- розвивати фразову мову;
- розвивати увагу, пам'ять та мислення;
- виховувати позитивний емоційний настрій дитини

Наступним методом є гімнастика для пальчиків. Вправи для кистей рук, статичні та динамічні, сприяють розвитку пальчикової моторики, мови, уваги, пам'яті, просторового сприйняття та уяви. Кожна така вправа повинна супроводжуватись малюнком-схемою, яка наочно показує правильне положення руки, а також може супроводжуватися віршем або кольоровим сюжетним малюнком. Розглянемо детальніше, що відбувається, коли дитина займається пальчиковою гімнастикою.

- Виконання вправ та ритмічних рухів пальцями може приводити до формування асоціативних зв'язків, котрі є причиною до посилення узгодженої діяльності всіх мовних зон, що в кінцевому підсумку стимулює розвиток мови.
- Ігри з пальчиками створюють сприятливий емоційний фон, розвивають вміння наслідувати дорослого, тобто також підвищують мовну активність дитини.
- Малювання вчить концентрувати свою увагу та правильно її розподіляти.
- Якщо дитина під час виконання вправ, супроводжує їх короткими віршованими рядками, то її мова стане більш чіткою та ритмічною.
- Відбувається розвиток пам'яті дитини, так як вона вчиться запам'ятовувати певні положення рук та послідовність рухів.

- У дитини розвивається уява та фантазія.
- У результаті освоєння всіх вправ кисті рук та пальців придбають силу та досить хорошу рухливість та гнучкість [5, с.141-148].

Досить гарне тренування рухів пальців забезпечують пальчикові ігри. Вони досить емоційні та прості. Пальчикові ігри відображають об'єктивну реальність навколишнього світу, а саме предметів, тварин, людей, їхню діяльність, а також процеси які відбуваються у природі. Під час пальчикових ігор діти, повторюють рухи дорослих, активізують моторику рук. Тим самим, вони формують спритність, вміння керувати своїми рухами, концентрувати увагу на одному виді діяльності. Найпростішим є зображення пальцями різних фігурок. Пальчикові ігри можуть проводитись з дітьми як індивідуально, так і використовуватись у ході фізкультурної перерви.

Перед тим як гратись, із дитиною потрібно обговорити її зміст, одразу відпрацювати необхідні жести, комбінації пальців та рухи. Це не лише дозволить підготувати дитину до правильного виконання вправи, а й створить необхідний емоційний настрій.

Розглянемо більш детальніше вимоги до проведення пальчикових ігор:

1. Використання усіх пальців рук, для підвищення ефективності впливу при виконанні вправ.
2. Для підвищення коефіцієнта корисності дії вправи повинні бути правильно побудовані, а саме поєднувати стиск, розтяг, розслаблення кисті та використання ізольованого руху кожного пальця.
3. Підбирати вправи слід з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей дітей.
4. Також повинна бути присутня наявність пізнавальної спрямованості текстів та вправ.

Також, при використанні пальчикових ігор у розвитку дрібної моторики дошкільнят, варто дотримуватись певних правил, до яких відносяться [6, с. 16-20]:

- підбирати ігри, які виявляють силу дитини, тобто потрібно спочатку показати всі дії з пальчиками, а потім повторити їй дитині;
- допомагати дитині робити все правильно, якщо гра занадто складна для дитини, то спростити її;
- супроводжувати ігри віршами та потічками. Їх досить легко скласти під час гри, супроводжуючи діями, або придумати рухи на відповідні вірші;
- спонукати дитину повторювати за дорослим окремі слова, а потім і весь текст;
- у грі обов'язково повинен взяти участь кожен пальчик дитини. Кожен пальчик повинен вміти рухатись не лише разом з іншими, а й ізольовано сам по собі;
- слід підбирати правильно ігри. Тобто, чергуючи розслаблення, стиснення і розтягнення кисті руки;
- чергувати всі симетричні та несиметричні рухи рук. Тобто, ігри де права рука робить одну дію, а ліва іншу. Обов'язково потрібно грати в пальчикові ігри часто, але потроху.

Із власного досвіду у використанні, можемо запропонувати деякі ігри на розвиток дрібної моторики для дошкільників:

- «Переклади іграшки» Суть гри полягає в тому, що дитина сидить за столом, перед нею стоїть високий прозорий посуд, а праворуч лежать дрібні предмети, наприклад, гудзики або фішки. Завдання дитини, тримаючи посуд лівою рукою, правою кидати в нього предмети. Потім фішки висипаються на стіл і дитина діє вже лівою рукою.

- «Забий м'яч у ворота» . Дитина сидить за столом, у неї є невелика кулька. З протилежного боку столу знаходяться «ворота». Потрібно провести м'ячик по столу так, щоб він потрапив у ворота. Можна грати удвох, тоді педагог та дитина сидять по різні боки столу. А ворота знаходяться по середині цього ж столу.

- «Перебираємо крупу». Для даної гри необхідні дві порожні коробочки а також коробки із таким набором: одна із змішаними гречкою і рисом, а інша – великими і дрібними бусинками, картонними квадратами та кругами. Саме працюючи двома руками, дитина повинна розділити суміш на дві частини.

Ми вважаємо, що запропоновані вправи максимально ефективно використовувати на практиці у роботі із даною категорією дітей. Вони не лише розвивають дрібну моторику рук, але й психологічний, емоційний аспект, що полягає у зв'язку дитини та педагога. Також, ці вправи дитина може виконувати з батьками, але під наглядом та консультацією спеціаліста. З часом – вдома лише з батьками, без педагога. Така стратегія покращить емоційний контакт дитини та батьків.

Вчителі-дефектологи, реабілітологи, логопеди в сучасних умовах мають використовувати запропоновані методики, оскільки «...діти із порушеннями інтелектуального розвитку потребують комплексної соціально-педагогічної підтримки, ... інноваційної моделі логопедичного супроводу» [3, с. 404].

Висновки. Таким чином дрібна моторика рук розвиває пізнавальний інтерес та здібності дитини, вважається справою досить цікавою та корисною для виявлення майбутніх здібностей внутрішнього світу самої дитини. Діти з ЗПР приходять до школи з тими ж особливостями, які характерні старшим дошкільникам. Це може виражатись у відсутності шкільної готовності, а саме: знання та уявлення про навколишній світ, уривчасті та основні мисленнєві операції, можуть бути наявні нестійкі та пізнавальні інтереси, які виражені вкрай слабо, навчальна мотивація відсутні та проявляється не бажанням йти до школи. Мовлення не сформоване до необхідного рівня, зокрема відсутні навіть елементи монологічного мовлення, довільна регуляція поведінки відсутня. Але постійна робота педагогів та батьків із даною категорією дітей, дозволить покращити не лише їх дрібну моторику, але й пізнавальні процеси, психологічний стан. Оскільки тісний

взаємозв'язок батьків із дитиною, а також підтримка педагога слугуватимуть опорою для них, і діти відчуватимуть себе потрібними та у безпеці.

Список використаної літератури

1. Власова Т.А., Певзнер М.С. Дети с отклонениями в развитии. - М., 1973.С.9-15.
2. Гладуш В.А. Корекція розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями засобами фізичного виховання / В. А. Гладуш, А. М. Висоцька, С. О. Дубовський // Вісник післядипломної освіти. Випуск 12(41) «Серія «Педагогічні науки» (Категорія «Б») 2020, – С. 44-62. [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-12\(41\)](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-12(41))
3. Гладуш В.А. Післядипломна педагогічна освіта дефектологів в Україні: виклики, тенденції, перспективи / Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи : монографія. – Харків: ФОП Бровін О.В., 2020. – с. 394 – 412. ISBN 978-617-7912-56-8
4. Тищенко Л. А. Організація корекційно-виховної роботи з із помірною розумовою відсталістю у спеціальному дошкільному навчальному закладі. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2013. Вип.23. С. 244–246.
5. Фізична реабілітація дітей із затримкою психічного розвитку / І.С. Подолянчук, І.О. Осіпчук, М.Г. Ригун, Т.Т. Павлюк. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)» : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. Вип. 3 (111). С. 141–148.
6. Шевченко С.Г. Организация системы коррекционно-развивающего обучения для детей с ЗПР // Дефектология. - 1998, № 5. С.16-20.

Матеріали подані в авторській редакції